

EMILIO CALLADO ESTELA, *El Cielo en la Tierra. El convento de Corpus Christi de Vila-real*, Publicacions de la Universitat de València, València, 2024. 378 pp.

Des de fa diverses dècades i com abans en altres països, els ordes religiosos a Espanya s'han convertit en objecte d'investigació, anàlisi i interpretació per part d'una nova historiografia allunyada del to hagiogràfic i llenguatge clerical que durant tant de temps li havia sigut propi. Fins al punt de constituir este tema un dels capítols més i més ben atesos en l'actualitat pels investigadors, per a l'Edat Moderna almenys. Però no totes les religions ni llocs s'han beneficiat per igual de semblant tendència. Sense anar més lluny el cas dels dominics en general, i la Província d'Aragó particularment, continuen sense suscitar suficient interès entre la comunitat científica, exceptuades algunes obres col·lectives sense continuïtat ara com ara. Podria dir-se així que cap dels grans establiments dominicans de l'antiga Corona d'Aragó compta amb estudis específics sobre el seu passat. Entre els masculins constituïx una excepció el de Santa Catalina de Siena de Barcelona. No és millor el panorama dels claustres femenins, al marge del protagonisme adquirit per les dones en el procés de renovació temàtica i metodològica experimentat per la Història, l'impacte de la qual ha sigut i continua sent rellevant en les investigacions sobre el clergat regular.

Especialment significatiu resulta l'exemple valencià. Dels molts convents de monges fundats en el llevant peninsular per l'orde de Predicadors poc se sap, més enllà de les dades consignades en els estudis generalistes que tracten de passada aspectes de la vida monacal sovint des d'una perspectiva ben artística, ben econòmica, o en les pròpies cròniques dominicanes, de les quals l'obra clàssica del pare Francisco Diago constituïx el millor exponent. A tal descoïnement han contribuït les vicissituds patides pels establiments en qüestió, per causa tant de la desamortització eclesiàstica i la desaparició de nombroses comunitats, com de la Guerra Civil. Tot això ha motivat la dispersió de la seua

documentació històrica, repartida entre els principals arxius de l'Estat quan no irreparablement perduda per sempre.

De quasi miraculosa, doncs, pot qualificar-se la reconstrucció històrica duta a terme en els últims temps a propòsit d'alguns dels cenobis que les dominiques van regentar en terres valencianes per part del catedràtic Emilio Callado Estela, prestigiós especialista en la matèria. Començant per Santa María Magdalena, degà de tots al qual en 2014 va dedicar una primera monografia sota el títol de *Mujeres en clausura. El convento de Santa María Magdalena de Valencia*. Li seguiria un any després *El Paraíso que no fue. El convento de Nuestra Señora de Belén de Valencia*, radicat així mateix a la ciutat del Túria i tirat a caminar mediat ja el segle XVII, de la mà de la venerable sor Inés Sisternes de Oblites. Una tercera fundació valenciana de les filles de sant Domingo coetània a l'anterior i amb idèntica fundadora seria la de Corpus Christi de Carcaixent, amb el seu propi estudi des de 2020 també a càrrec del nostre autor, *Vergel de perfectísimas flores. El convento de Corpus Christi de Carcaixent*. Era qüestió de temps, doncs, que l'autor completara esta trilogia editorial amb un altre estudi sobre el convent de Corpus Christi de Vila-real, establiment degut també a la mare Sisternes de Oblites, l'existència de la qual abastaria en esta ocasió des de 1639 fins a començaments del segle XXI i del qual molt poc se sabia, a través bàsicament historiadors locals com a B. Traver García o J. Lizandra Rubio.

La nova investigació del professor Callado ha tornat a comptar amb l'arxiu de l'antiga comunitat dominicana analitzada, inèdit i conservat en el monestir de Santa Catalina de Siena de Paterna, on actualment residixen les seues últimes habitants. Certament, poc és quant este alberga –potser i com va escriure una anònima cronista del mateix Corpus Christi– perquè “en l'eixida del convent l'any 36 es van extraviar molts llibres interessants”, a més d'aquells pocs –de caràcter eminentment econòmic– transferits a l'Estat durant la desamortització i exclaustració. Afortunadament, en cap de tots dos casos es trobarien alguns manuscrits indispensables per a reconstruir la seua història. Entre tals el més important de tots, salvat en última instància per un particular durant la Guerra Civil, seria *Origen y suceso deste convento de religiosas de nuestro padre santo Domingo de Corpus Christi de Villa-real*, que les pròpies

monges van començar a escriure des del moment mateix de la fundació. D'ell es guarda el seu original incomplet i una còpia contemporània, íntegra esta i les notícies de la qual –anotades per diferents mans en diferents temps– arribarien fins a l'any 1958, conferint a l'obra una continuïtat gens habitual en aquesta mena de literatura. Li segueixen a continuació un parell de peces d'igual utilitat també per a la recuperació de la memòria conventual. En concret, els llibres d'ingressos i professions i una *Necrologia* o obituari que comprendrien aproximadament els dos primers segles i mig del cenobi, encara que amb determinades llacunes cronològiques.

L'estudi d'estes fonts principalment –al costat d'altres secundàries de diferents arxius i biblioteques històriques en menor mesura– es troba en la base del llibre, estructurat de la següent manera. Primer, la història del convent de Corpus Christi de Vila-real pròpiament dita en sis capítols, des dels seus orígens fins a la seua extinció–extraordinaris els apartats dedicats a les tres guerres que van interrompre la seua clausura, la de Successió, Independència i Civil– i amb les limitacions imposades per la informació disponible, que l'autor aconsegueix salvar amb gran destresa. I a continuació, un apèndix documental a partir de l'edició crítica de la seua crònica ja al·ludida –rica en detalls i d'amena narració– i dos catàlegs finals de les monges que ho van habitar al llarg de successives generacions –entre l'any d'erecció i 1944– de gran utilitat.

En resum, es tracta d'una investigació molt oportuna, seriosa, ben feta, que a ningú defraudarà. Per descomptat no als especialistes en les diferents matèries que aborda, des de la història de l'Església a la història de les dones, passant per la de les mentalitats. És clar que tampoc al lector en general, tal com el seu autor acostuma.

PILAR VALOR MONCHO
Universidad CEU-Cardenal Herrera
pvalor@uchceu.es